

بررسی ویژگیهای کتب چاپ شده در مطبعه طوس: قدیمی ترین مطبعه سربی در مشهد

منوچهر آراسته^۱

چکیده

کتب موجود در کتابخانه ها نشان می دهد در گذشته مطبعه چاپ سربی در مشهد وجود داشته است. پژوهش حاضر با هدف بررسی و ویژگیهای کتب چاپ شده در مطبعه طوس از لحاظ کتابشناسی و نسخه شناسی مانند، عنوان، نویسنده، موضوع، زبان، جلد و... است. روش پژوهش به شیوه تحقیق کتابخانه‌ای است. با بررسی صورت گرفته، تعداد 25 عنوان کتاب طبع شده در این مطبعه شناسایی گردید. یافته ها حاکی از آن است که قدیمی ترین کتاب شناسایی و چاپ شده در این مطبعه موسوم به لباس التقوی چاپ سال 1322 ق هـ ق است. بر طبق اسناد موجود و نسخه های شناسایی شده مشخص می شود که این نسخه ها علی الظاهر بین سال های 1322-1385 ق در مشهد مقدس در مطبعه سربی طوس چاپ شده است.

کلیدواژه‌های موضوعی: چاپ سربی، مطبعه طوس، مشهد مقدس

مقدمه

تحول عمده در فن چاپ و انتشار مواد چاپی، اعم از کتاب، روزنامه و مواد دیگر، از دوره ولایتعهدی عباس میرزا قاجار آغاز شد که مصادف است با پیامدهای جنگهای ایران و روس، تلاش شماری از دولتمردان ایرانی برای آشنایی با علوم و فنون جدید و ترویج آنها در کشور و متحقق ساختن برنامه عمومی عباس میرزا برای نوسازی کشور در واقع، ایرانیان فارسی زبان در قیاس با بسیاری از کشورها از مزایای چاپ دیرتر بهره‌مند شده‌اند. به همت عباس میرزا، چند تن برای آموختن فن چاپ به کشور انگلستان و روسیه اعزام شدند و پس از آموختن این فن، برای نخستین بار، دستگاه‌های چاپ سربی را به ایران آوردند. میرزا زین‌العابدین تبریزی به‌دستور عباس میرزا به روسیه اعزام شده بود، پس از بازگشت به ایران، چاپخانه‌ای را در تبریز با حروف سربی راه‌اندازی کرد (فرجامی، 1381).

اولین کتابی که در این چاپخانه انتشار یافت رساله جهادیه میرزا عیسی قائم مقام در سال 1233 هجری قمری بوده است. ابتدا کتاب های چاپی سربی با حروف و وسایل ابتدایی منتشر گردید (دبیری، 1384).

مطبعه طوس مشهد که صاحب امتیاز آن میر مرتضی موسوی بود که در روسیه در کار چاپ سابقه عمل و ممارست داشت، این مطبعه را راه اندازی کرده است (الهی، حسین، 1380، ص 62). همچنین روزنامه طوس در این مطبعه منتشر گردیده است. روزنامه طوس در بدو تاسیس هفته ای دوبار منتشر می شود محل تحریر و اداره روزنامه مشهد مقدس، بالا خیابان و عنوان تلگرافی جریده طوس بود و شرایط اشتراک سالیانه و سایر مشخصات روزنامه نوشته شده بود. میر مرتضی مشهور به روین تن موسس نخستین چاپخانه سربی در خراسان بود.

منابع منتشر شده در این مطبعه دارای ارزش تاریخی و فرهنگی و بسیار نفیس و ارزشمند بوده و می تواند نشان دهنده گوشه ای از تاریخچه صنعت چاپ و چاپ سربی در مشهد باشد. با این حال تا کنون کتاب‌های چاپ شده در این مطبعه شناسایی و معرفی نشده و مشخص نشده که این منابع از نظر ویژگی های کتابشناسی و نسخه شناسی چه اطلاعاتی را در بر دارند. این پژوهش بر آن است تا در حد امکان کتب چاپ شده در این مطبعه را شناسایی نماید.

^۱ کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی

روش کار در دستیابی به هدف این مقاله شیوه تحقیق کتابخانه‌ای بوده و منابع این پژوهش مبتنی بر کتاب‌های کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی، کتابخانه ملی، کتابخانه مجلس، کتابخانه دانشگاه تهران، کتابخانه ملک، فهرست مشار، فهرست‌ها، کتابشناسی‌ها و ... است. بر این مبنا نخست سعی گردید کتابهای چاپ سنگی چاپ شده در مطبعه سربی طوس از منابع مذکور استخراج گردد.

اهمیت و ضرورت پژوهش

بر اساس شواهد و قرائن در مشهد در مطبعه طوس از روش سربی برای چاپ منابع استفاده شده است. این منابع دارای ارزش علمی، تاریخی و فرهنگی می باشند. مسئله مهم در مورد نسخه های چاپ مطبعه طوس شناسایی و تعیین قدمت آنهاست به ویژه که دارای ارزش هنری و علمی نیز هستند. از آنجایی که تحقیق جامعی در مورد این منابع صورت نگرفته است، تحقیق روی مجموعه کتب چاپ شده در مطبعه طوس می‌تواند گوشه‌ای از تاریخ چاپ و نشر در مشهد را نمایان و ویژگی‌های این کتب را مورد بررسی و در اختیار محققان، اندیشمندان، کتابداران و دوست داران تاریخ چاپ قرار دهد.

یافته ها

بر اساس بررسی کتب موجود در کتابخانه های ایران (کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی، کتابخانه ملی، کتابخانه مجلس، کتابخانه ملک، کتابخانه دانشگاه تهران و ...)، فهرست‌ها، کتابشناسیها و ... نسخه های زیر شناسایی گردید.
لباس التقوی ذلک خیر از ملا داود ملباشی، ۱۳۲۲ق (تصاویر شماره 1، 2)، رساله دادخواهی از حسین ملک (تصاویر شماره 3، 4)، ۱۳۲۷ق، طلیعه شمس از صحافباشی درویش مهاجر طهرانی، ۱۳۲۷ق، خیرالمقال از محمدحسن تاجرقروینی، ۱۳۲۷ق (تصاویر شماره 5، 6)، افتخار عوالم شیعه، اعمال زیارت از تالیف سایکس، ۱۳۳۱ق (تصاویر شماره 7، 8)، مطلع الشموس از ناظم میرزا فضل‌الله بدایع نگار، ۱۳۳۱ق، سرگذشت لمباجیا از محمد جمال؛ ترجمه بقرات الحسینی طبسی، ۱۳۳۳ق (تصاویر شماره 9، 10)، منتظم احمدی از بدایع نگار، ۱۳۳۵ق، موعظه از ابراهیم صحافباشی طهرانی، ۱۳۳۶ق (تصاویر شماره 11، 12)، نطق افتتاحیه دارالشفاء مبارکه از امیر اعلم، 1336ق (تصاویر شماره 13)، اصول دموکراسی: شرح مرامنامه دموکرات، ۱۳۳۶ق، نطق حیات جلالامب اجل آقای محمد سامی بیک باش شهبندر، 1341ق، رساله فی تداخل الاغسال از محمد مهدی الکاظمی الخالصی، ۱۳۴۲ق (تصاویر شماره 14، 15)، ترجیع بند چاوش اصفهانی، 1347 ق، نظامنامه اساسی آستان قدس، ۱۳۰۵ش (تصاویر شماره 18، 19)، نظامنامه خدمات کشیکی، ۱۳۰۷ش، دستورالعمل برای ترقی محصول پشم و خامه و نگهداری گوسفند ، ۱۳۰۸ق، جنگ عظیم چطور واقع شد (تصاویر شماره 16، 17)، شرح حدیث نبوی و اخبار آن مظهراللهی از حدوث طیاره و کشتی هوایی و بالون و آرپلان قبل اقتراب الساعه‌ای ظهورا امام الانس و الجان صاحب العصر از محمد بن محمد علی لاهیجی معروف به صدرالمتألهین، ۱۳۵۰ق، فهرست کتب خطی کتابخانه آستان قدس رضوی / عبدالعلی اوکتایی، جلد اول، 1346ق = 1305ش، جلد دوم، 1346ق = 1305ش، جلد سوم، 1346ق = 1305ش، جلد چهارم، 1325ش، جلد پنجم، 1329ش، جلد ششم 1344ش

علاوه بر کتب مذکور نشریات طوس، شرق ایران، روزنامه نوبهار (نخستین شماره سال اول نوبهار در پنجشنبه 9 شوال 1328ق (1288ش) در چهار صفحه سه ستونی در شهر مشهد در مطبعه طوس در هفته دوبار انتشار یافت)،

روزنامه بشارت، الکمال، مهر منیر، روزنامه خورشید، شرق ایران، روزنامه آزاد، روزنامه حافظ ایران در این مطبعه انتشار یافته اند.

نسخه ها به ترتیب تاریخ نشر معرفی گردیده است.

بدایع نگار، فضل الله بن داود، ۱۲۹۶ - ۱۳۴۳ق

و لباس التقوی ذلک خیر/ ملا داود ملاباشی. - مشهد: دارالطباعه طوس، ۱۳۲۲ق

ص ۳۲

فارسی

آغاز: بسمله. حمدله. اما بعد کمترین بنده حضرت پروردگار و کهنترین چاکر ائمه اطهار فضل الله بدایع نگار...

انجام: ... و کذلک شیعتنا فازداوسعدو فی الدنيا و الاخره.

جلد مقوایی با روکش پارچه؛ کاغذ فرنگی؛ جدول دور سطور

لباس التقوی، منظومه‌ای در 51 بیت، به عربی درباره حدیث کساء. این اثر ملحقاتی نیز دارد که شامل شرح لغات منظومه،

روایاتی از برخی بزرگان مانند ابوعثمان خالدی، دیک الجن و زمخشری درباره حدیث کساء و شعری به بحر متقارب از میرزا

محمدحسین صاحب، ملقب به شمس المناقب لکهنوی است

۱. احادیث خاص (کساء). الف. عنوان.

محل نگهداری: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی، کتابخانه مجلس، کتابخانه ملی

ملک، حسین

رساله دادخواهی / حسین ملک

مشهد: مطبعه طوس، ۱۳۲۷ق

ص ۲۸

آغاز: بسمله فسانه ها همه خواب آورد فسانه من...

انجام: ... زیرا که سبب تمام خسارات ایشان بوده اند

جیبی، جلد مقوایی با روکش پارچه؛ کاغذ فرنگی

رساله دادخواهی از حاج حسین بن محمد کاظم ملک التجار نسبت به ملک فریمان که توسط شاهزاده عین الدوله تصرف شده

است.

۱. ایران - تاریخ - قاجاریان، ۱۱۹۳ - ۱۳۴۴ق. الف. عنوان.

محل نگهداری: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

درویش، ابراهیم، قرن ۱۳ق.

طلیعه شمس / صحافیاشی درویش مهاجر طهرانی

مشهد: مطبعه طوس، ۱۳۲۷ق

۱۶ ص.

آغاز: کریستف کلمب مردی بود از اهالی ایتالیا بعد از آنکه خداوند...
انجام: این صنعت نحس از میان قوم برداشته شود و نام نیک تحصیل گردد.

جلد مقوایی با روکش پارچه؛ کاغذ فرنگی

۱. مقاله‌های فارسی - قرن ۱۳ ق. الف. عنوان.

محل نگهداری: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

تاجر قزوینی، محمد حسن

خیرالمقال / محمد حسن تاجر قزوینی. - مشهد: دارالطباعة طوس، ۱۳۲۷ ق.

۱۷ ص.

آغاز: بسمله. اینک که بحمدالله و حسن توفیقه کوب اقبال ملت و ممالک ایران بهمت و مجاهدت عقلا و امنا وطن عزیز...
انجام: و خواهد گفت اگر عالم این است جاهل کدام است و اگر عاقل این است دیوانه کیست.

جلد مقوایی با روکش پارچه؛ کاغذ فرنگی

۱. ایران. مجلس شورای ملی - انتخابات - ۱۳۲۷ ق. الف. عنوان.

محل نگهداری: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

سایکس، پرسی مولزورث، ۱۸۶۷ - ۱۹۴۵ م. Sykes, Percy Molesworth

افتخار عوالم شیعه اعمال زیارت / تالیف سایکس؛ بمعاونت احمد دین خان اتاشی؛ بهمراهی حسن منشی اول

مشهد: مطبع طوس، ۱۳۳۱ ق

۲۲۷ ص.

آغاز: بسمله حمد بیحد و سپاس بیعد حضرت مالک الملک را روا و سزد که...

انجام: ... و شعف در قلب من ظاهر شده بی اندازه مسرور و محفوظ گردیدم.

جلد مقوایی با روکش پارچه؛ کاغذ فرنگی؛ باهتمام مبارکعلی شاه به طبع رسیده است.

کتاب حاضر سرگذشت و شرح سفر نورالله بن محمدحسین اصفهانی به ایران و مشهد مقدس است.

۱. ایران - سیر و سیاحت. ۲. ایران - آداب و رسوم و زندگی اجتماعی - قرن ۱۳ ق. ۳. کرمان - اوضاع اجتماعی

مشهد - سیر و سیاحت

الف. خان اتاشی، احمد دین. ب. منشی اول، حسن، مترجم. ب. احمد دین خان، بهادر. ج. مبارکعلی شاه، گردآورنده. د. میرزا حسن

خان، قرن ۱۳ ق. ج. عنوان.

محل نگهداری: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی، کتابخانه مجلس، کتابخانه ملی، کتابخانه دانشگاه تهران

بدایع نگار، فضل‌الله بن داود، ۱۲۹۶ - ۱۳۴۳ ق.

مطلع الشموس / مؤلف ناظم میرزا فضل‌الله بدایع نگار. - مشهد: [بی نا]، ۱۳۳۱ ق

۴۶ ص.

آغاز: بسمله. الحمد لله الذی خلق السموات و ما فیهن و الارضین ... این جغرافیای مقدماتی سطحی است که محض تسهیل حفظ

...

انجام: درین سال فتنه سالاری مرتفع و شهر مشهد روز یکشنبه نهم جمادی الاولی بدست مرحوم حسام السلطنه فتح می شود. جلد مقوایی با روکش پارچه؛ کاغذ فرنگی؛ جدول داخل متن، غلطنامه در انتها کتاب مطلع الشموس در علم جغرافیا به حسن انشاء آقای میرزا فضل الله بدایع نگار آستان قدس تالیف گردیده است و از ماخذ صحیح و کتب اساتید دوره مقدماتی آن علم را به طریق سوال و جواب به زبان ساده سهل ممتنع به محور مختلف به رشته نظم کشیده و خاتمه آن به ذکر جغرافیای تاریخی مشهد مقدس است. و برای تعلیم اطفال مکاتب و شاگردان ابتدایی بسیار مفید بوده است. مقدمه در تعریف علم جغرافیا، فایده علم جغرافیا فضیلت علم جغرافیا، نسبت علم جغرافیا، موضوع علم جغرافیا، واضع علم جغرافیا، اقسام عمده جغرافیا، جغرافیای طبیعی، جغرافیای سیاسی، جغرافیای وصفی، جغرافیای اقتصادی، جغرافیای تاریخی، جغرافیای ریاضی است. متن در باره دریاهاى ایران، جدول ممالک آسأ، کوههای ایران، ایالتهای مملکت ایران، معادن ایران، حکومتهای ایران حدود ممالک اروپا، ممالک آفریقا، ممالک آمریکا، اماکن مقدسه و ... است. جدولی نیز در پایان اثر وجود دارد که نشان دهنده تاریخ بنای ابنیه و نیز تاریخ حوادث مهم مشهد است.

۱. جغرافیا. الف. عنوان.

محل نگهداری: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی، کتابخانه مجلس

جمال، محمد

سرگذشت لمباجیا / تالیف محمد جمال؛ ترجمه بقراط الحسینی طبسی

مشهد: مطبعه طوس، ۱۳۳۳ق

۶۹ ص.

فارسی

آغاز: بسمله. بعد از حمد و نعت بر رسول معروض حضور آقایان ...

انجام: ... و شروع گرد به گریستن (لمباجیا) و هم شوهر خود را در حزن و اندوهش از فوت این مرد بزرگ عظیم الشان همراهی کرد.

جلد مقوایی با روکش پارچه؛ کاغذ فرنگی؛ دارای تقریظ در انتها

کتاب دربردارنده سرگذشت لمباجیا است.

۱. لمباجیا- سرگذشتنامه

الف. حسینی طبسی، بقراط، مترجم.

محل نگهداری: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی، کتابخانه ملی

بدایع نگار، فضل الله بن داود، ۱۲۹۶ - ۱۳۴۳ق.

منتظم احمدی / تالیف و نگارش بدایع نگار

مشهد: مطبعه طوس، ۱۳۳۵ق

۳۹ ص.

آغاز: بسمله. حمدله... چنین گوید فضل الله بدایع نگار آستان قدس رضویه...

انجام: دشمن نوع و وطنش دان نه دوست می کند از دوستی از ملک پوست

جیبی، جلد مقوایی با روکش کاغذ؛ کاغذ فرنگی

فضل الله آل داوود بدایع نگار، ادیب و نویسنده معاصر، او در مشهد متولد شد. پدرش شیخ مولی داوود خراسانی، معروف به مولی باشی، یا فاضل سود خروی و نیز قاضی زاده از فقها و علمای روزگار خود بود. بدایع نگار نزد پدر و نیز میرزا عبدالرحمان مدرس دانش آموخت و فقه، اصول، ادبیات و ریاضی را فرا گرفت او به خدمت در آستان قدس و نیز اشتغال در مراکز دولتی و فرهنگی مانند ریاست فواید عامه، کفالت معارف خراسان و سیستان و ریاست معارف خراسان درآمد (بدایع نگار سرانجام در مشهد در گذشت و در دارالضیافه آستان قدس به خاک سپرده شد. منتظم احمدی، رساله‌ای منظوم، در تاریخ وقایع عمده اسلامی. این اثر نیز همانند دیگر آثار مؤلف جنبه آموزشی دارد و در ذکر برخی از وقایع مهم تاریخ ایران برای یادگیری دانش آموزان است.

۱. ایران - تاریخ - شعر. الف. عنوان.

محل نگهداری: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی، کتابخانه ملی، کتابخانه مجلس

درویش، ابراهیم، قرن ۱۳ق

موعظه / ابراهیم صحاف باشی طهرانی

مشهد: مطبعه طوس، ۱۳۳۶ق

۱۱ ص.

آغاز: اگر چه این بنده نه فائده از انگلیسها برده و نه طرفدار آنها می باشم بلکه یک ادعای مالی و شرفی از آنها دارم... انجام: و الا بمنزله وز وز مگس از سوراخ گوش وارد شده و از سوراخ دیگری بیرون می رود. نویسنده در این کتاب به مباحث استعماری انگلیس در ایران پرداخته است.

جلد مقوایی با روکش پارچه؛ کاغذ فرنگی

۱. ایران - استعمار. ۲. استعمار انگلستان. الف. عنوان.

محل نگهداری: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

اعلم، امیر، ۱۲۵۶؟ - ۱۳۴۰.

نطق افتتاحیه دارالشفاء مبارکه / نطق امیر اعلم. - مشهد: مطبعه طوس، 1336ق

۴۲ ص.

آغاز: بسمله. امروز که فضل الهی و توجهات باطنی حضرت ثامن الائمه علیه السلام و به اقبال بی زوال...

انجام: این دارالشفاء که در سایه فتوت و جوانمردی آنها حیاتی تازه پیدا کرده به حالت اولیه خود عودت نماید.

جلد مقوایی با روکش پارچه؛ کاغذ فرنگی؛ غلظنامه در انتها

نسخه دربردارنده نطق و سخنرانی امیر اعلم رئیس مجلس حفظ الصحة دولتی هنگام افتتاح دارالشفاء در حضور جمع ایراد نموده است.

۱. دارالشفاء مبارکه. الف. عنوان.

محل نگهداری: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

اصول دموکراسی: شرح مرامنامه دموکرات

[مشهد]: مطبعه طوس، ۱۳۳۶ق

۴۶ ص.

آغاز: بسمله. چون مسئله وجود فرقه‌های مختلف سیاسی در مجلس مبعوثان عثمانی و مجلس شورای ملی... انجام: ... و این ترتیبی است که شرعاً مانعی ندارد و بحسب عقل و هر ترتیب نفع عموم مالکین و زارعین است. جلد مقوایی با روکش گالینگور با عطف و گوشه پارچه؛ کاغذ فرنگی کتاب مشتمل بر یک مقدمه و 6 فصل است. فصل اول در تربیت سیاسی. دوم حقوق مدنی، فصل سوم قانون انتخاباتفصل چهارم قضاوت، فصل پنجم امور روحانی و معارف، فصل ششم دفاع ملی، فصل هفتم اصول اقتصادی است. ۱. دموکراسی. ۲. حقوق.

محل نگهداری: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

بیک‌باش، محمدسامی

نطق حیات جلال‌امام اجل آقای محمد سامی بیک باش شهیندر

مشهد: مطبعه طوس، 1341ق

۷۰ ص.

آغاز: برافراشتن بیرق اسلامی عصر روز دوشنبه گذشته پرچم محترم...

انجام: با این احکام جبری علایق روحانی مسلمین را از هم قطع نماید این خیال است و محال؟

جیبی؛ جلد مقوایی با روکش پارچه؛ کاغذ فرنگی

دولت عثمانی در دوره قاجار حضور سیاسی در مشهد نداشت، ولی از زمان شروع جنگ جهانی اول که موضوع اتحاد جهان اسلام مطرح شد، طرفدارانی در مشهد یافت که ترک‌های قفقازی مهم‌ترین آنها بودند. پس از شکست عثمانی و تشکیل مجلس بزرگ ملی ترک، روابط حکومت جدید با ایران و افغانستان بیشتر شد و مشهد یکی از کانون‌های ارتباط این سه دولت اسلامی بود. با تأسیس کنسولگری افغانستان در اواخر دوره قاجار، ترکیه نیز شهینداری خود را در سال 1341 قمری در مشهد دایر کرد. با ورود محمد سامی بیک برای برافراشتن «بیرق ماه و ستاره» در مشهد، گام‌های مهمی برای جلب اتحاد جهان اسلامی برداشته شد و اقدامات عملی برای اتحاد ایران، ترکیه و افغانستان صورت گرفت و زمینه‌ای برای اتحاد بیشتر شد.

۱. وحدت اسلامی - گفتارها و سخنرانیها. ۲. ترکیه - تاریخ. الف. عنوان.

محل نگهداری: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

خالصی کاظمی، محمد مهدی بن حسین، ۱۲۷۷؟ - ۱۳۴۳ق.

رساله فی تداخل الاغسال / محمد مهدی الکاظمی الخالسی

مشهد: مطبعه طوس، ۱۳۴۲ق.

۳۲ ص.

عربی

آغاز: بسمله. حمدله. اما بعد فانی لما تشرفت بالمشهد الشریف الرضوی...

انجام: لایخلو من نظر و دفعه اوضح من ان یحتاج الی البیان و الله حسبی و هو المستعان و علیه التکلان و لا حول ولا قوه الا بالله العلی العظیم.

جلد مقوایی با روکش پارچه؛ کاغذ فرنگی

شیخ مهدی کاظمی از برجسته ترین علمای مجاهد و ضد استعمار شیعه عراق در قرن سیزدهم و چهاردهم هجری. وی فرزند شیخ حسن کاظمی بود و رد ۹ یا ۱۵ ذیحجه ۱۲۷۶ ق در کرخ کاظمین به دنیا آمد و در میان طایفه خود (خالصی) پرورش یافت. برخی مقدمات علوم دینی را نزد پدرش در نجف آموخت، سپس به زادگاهش بازگشت و تحصیلات خود را در فقه و اصول و کلام نزد استادان فاضل کاظمین از جمله شیخ عباس جصانی تکمیل کرد و بار دیگر به نجف اشرف بازگشت و در حوزه درس علما و مدرسان آنجا حاضر شد و از فضایی معروف گردید. سپس به سامرا رفت و از درس میرزای شیرازی استفاده کرد و بعد از رحلت او به زادگاهش کرخ بازگشت و به تدریس پرداخت. از تالیفات ایشان رساله فی تداخل الاغسال است.

۱. فقه جعفری. الف. عنوان.

محل نگهداری: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

ترجیع بند چاوش اصفهانی / چاوش اصفهانی

مشهد: مطبعه طوس، ۱۳۴۷ ق

۲۱ ص

آغاز دیباچه: نیم قرن پیش که بازار داهی واتدنگی یا با اصلاح خراسانیها (دانش علمی)...

آغاز متن: بسوی قهوه خام دیدم دوش...

انجام: طبایکی گلشهره نشان شب عید است

جلد مقوایی با روکش کاغذ با عطف تیماج؛ کاغذ فرنگی

محل نگهداری: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

جنگ عظیم چطور واقع شد

مشهد: مطبعه طوس

۱۷ ص.

آغاز: بعد از آنکه اتباع اطریش بسرحد خودشان در ۲۸ ژوئن ۱۹۱۴ ...

انجام: ... در حقیقت آلمان بهمم زنده امنیت و سک تمام ملل است.

جلد مقوایی با روکش پارچه؛ کاغذ فرنگی

نسخه دربردارنده علل جنگ جهانی از: رقابت اتریش و روسیه در بالکان، اختلاف بین فرانسه و آلمان؛ اما بهانه شروع جنگ این بود که فردیناند ولیعهد امپراتوری اتریش به قتل رسید و اتریش ادعا کرد صربستان در این کار دخالت داشته و تقاضا نمود تحقیقاتی صورت پذیرد که دولت صربستان تحقیقات را قبول نمود ولی با حضور نمایندگان خارجی مخالفت کرد. دولت اتریش به صربستان اعلان جنگ داد و روسیه بسیج عمومی اعلام کرد و آلمان هم به حمایت از اتریش به روسیه و فرانسه اعلان جنگ داد. قوای آلمان به بلژیک حمله کرد و این اقدام یعنی حمله به یک کشور بی طرف موجب دخالت انگلیس در جنگ شد.

۱. جنگ جهانی اول، ۱۹۱۴ - ۱۹۱۸ م.

محل نگهداری: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

اسدی، محمدولی

نظامنامه اساسی آستان قدس / محمد ولی اسدی. - مشهد: مطبعه طوس، ۱۳۰۵ش
۱۶ ص.

آغاز: ماده 1 نظر بتولیت شرعیه سلطان عمر در آستان قدس رضوی کلیه امور آستانه مقدسه...
انجام:... و در وزارت دربار اداره مخصوصی برای امور آستانه مقدسه تاسیس خواهد شد.
جلد مقوایی با روکش پارچه؛ کاغذ فرنگی

نظامنامه مشتمل بر 27 ماده است راجع به تولیت، تقسیمات آستانه مقدسه، وظایف نائب التولیه، وظایف اداره محاسبات، وظایف اداره وصول و ایصال، وظائف دائره ملزومات، وظایف خزانه یا تحویل خانه، وظائف دائره مهندسی و نقشه برداری، وظایف مستخدمین آستانه مقدسه، تقسیمات مستخدمین، تادیه حقوق و مخارج خارج از بودجه، فوت وظیفه کنندگان، مناصب موروثی، انتصاب، انفصال، حقوق و غیبت اعضاء و اجزاء آستانه، بودجه سالیانه، اقامه دعاوی بر ضد رقبات آستانه، تخفیفات آستانه، اداره نمودن املاک، اجاره و مستاجرین، انقضاء و فسخ اجارات و چگونگی اطلاع پیشگاه همایونی از امور آستانه می باشد.

۱. آستان قدس رضوی -- قوانین و مقررات.
محل نگهداری: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی، کتابخانه مجلس

آستان قدس رضوی

نظامنامه خدمات کشیکی / آستان قدس رضوی. - مشهد: مطبعه طوس، ۱۳۰۷ش
۱۶ ص.

آغاز: برحسب اختیاراتی که به موجب ماده نهم نظامنامه اساسی...
انجام:... ماده پنجاهم - ترتیب مجازات متخلفین از این قرار است 1. توبیخ شفاهی. 2. توبیخ کتبی. 3. توبیخ کتبی با قید در تعرفه خدمت. 4. کسر حقوق. 5. تعلیق از خدمت از یک الی شش ماه. 6. انفصال از خدمت دائم.
جلد مقوایی با روکش پارچه؛ کاغذ فرنگی
کتاب مشتمل بر شش فصل است. فصل اول کلیات. فصل دوم وظایف سرکشی و خادم باشی. فصل سوم وظایف خدام. فصل چهارم در وظایف فراشان و دربانان. فصل پنجم وظایف سایر مستخدمین کشیکی. فصل ششم جزا.
۱. آستان قدس رضوی -- قوانین و مقررات. الف. عنوان.
محل نگهداری: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

دستورالعمل برای ترقی محصول پشم و خامه و نگهداری گوسفند. - مشهد: مطبعه طوس، ۱۳۰۸ش
۴۸ ص.

آغاز: محصول پشم و تجارت خامه در خراسان چندین پیش آمد در این اواخر باعث شده است...
انجام: ... و نتیجه مطلوبی از انجام آن حاصل ملت و مملکت بشود.
نسخه دربردارنده دستورالعملهایی برای افزایش تولید پشم و خامه و شیوه های نگهداری گوسفندان است.
جلد مقوایی با روکش پارچه؛ کاغذ فرنگی

۱. گوسفندداری.

محل نگهداری: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

صدرالمتهین لاهیجانی، محمد بن محمد علی، ۱۲۹۲ - ۱۳۵۴ ق.

شرح حدیث نبوی و اخبار آن مظهراللهی از حدوث طیاره و کشتی هوائی و بالون و آرپلان قبل اقتراب الساعه‌ای ظهورا امام الانس و الجان صاحب العصر/ محمد بن محمد بن محمد علی لاهیجی معروف به صدرالمتهین. - مشهد: دارالطباعة طوس، ۱۳۵۰ ق. ۲۰۳، ۶ ص.

آغاز: بسمله. الحمد لله و سلام علی عبادالذین اصطفی اما بعد (قطب ربانی) ...
انجام: بشنود برای تصدیق او کافی نخواهد بود.

جلد مقوایی با روکش پارچه؛ کاغذ فرنگی

۱. آخرالزمان. الف. عنوان.

محل نگهداری: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

آستان قدس رضوی. کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد

فهرست کتب خطی کتابخانه آستان قدس رضوی / عبدالعلی اوکتایی ... [و دیگران]. - مشهد: کتابخانه آستان قدس رضوی،
فهرست کتابخانه آستان قدس به همت چند تن از فضلاء افسر، شیخ محمد خالصی، مرتضی قلیخان نائینی، حاج عمادالمحققین
طهرانی معروف به عماد فهرستی، میرزا علی اکبر شهیدی ثقه الاسلام و اوکتایی نوشته شد. علامه قزوینی درباره این فهرست
می نویسد یک کشف الظنون مبسوط جامعی است در فن معرفه الکتاب است. فهرست موضوعی است و موضوعات فرعی در نظر
نگرفته شده و علوم که نزدیک هم است مانند صرف و نحو در کنار هم است. کتابهای هم موضوع به ترتیب حروف الفبایی با
رعایت سه حرف اول آمده است. در توصیف هر کتاب به غرض و هدف و ابواب کتاب اشاره شده و شرح حال مولف نیز آمده
است.

جلد اول در سال 1346 ق = 1315 ش دارالطباعة طوس (میر مرتضی الموسوی)

در چهار فصل. فصل اول در حکمت، کلام و تصوف، فصل دوم منطق، فصل سوم تفسیر. فصل چهارم اخبار

جلد دوم در سال 1346 ق = 1305 ش در دارالطباعة طوس (میر مرتضی الموسوی)

در فقه، اصول فقه، تجوید، ادعیه، اخلاق، مواعظ، رجال، انساب و لغت

جلد سوم 1346 ق = 1305 ش دارالطباعة طوس میر مرتضی الموسوی

در صرف، نحو، معانی، بیان، تاریخ، افسانه، ادبیات، طب و ریاضی

جلد چهارم چاپ 1325 ش (1047 خطی و 857 چاپی)، چاپخانه طوس (مجید روئین تن مدیر روزنامه و چاپخانه طوس)

در ابواب حکمت، کلام، فلسفه هو منطق و تفسیر

جلد پنجم چاپ 1329ش، چاپخانه طوس (مجید روئین تن مدیر روزنامه و چاپخانه طوس)
در اخبار، احادیث، فقه

جلد ششم، 1344ش، چاپخانه طوس(خیابان خسروی)، شامل اصول فقه، تجوید، قرائت و ادعیه، مزار، اخلاق، رجال، انساب،
درایه

سخن پایانی

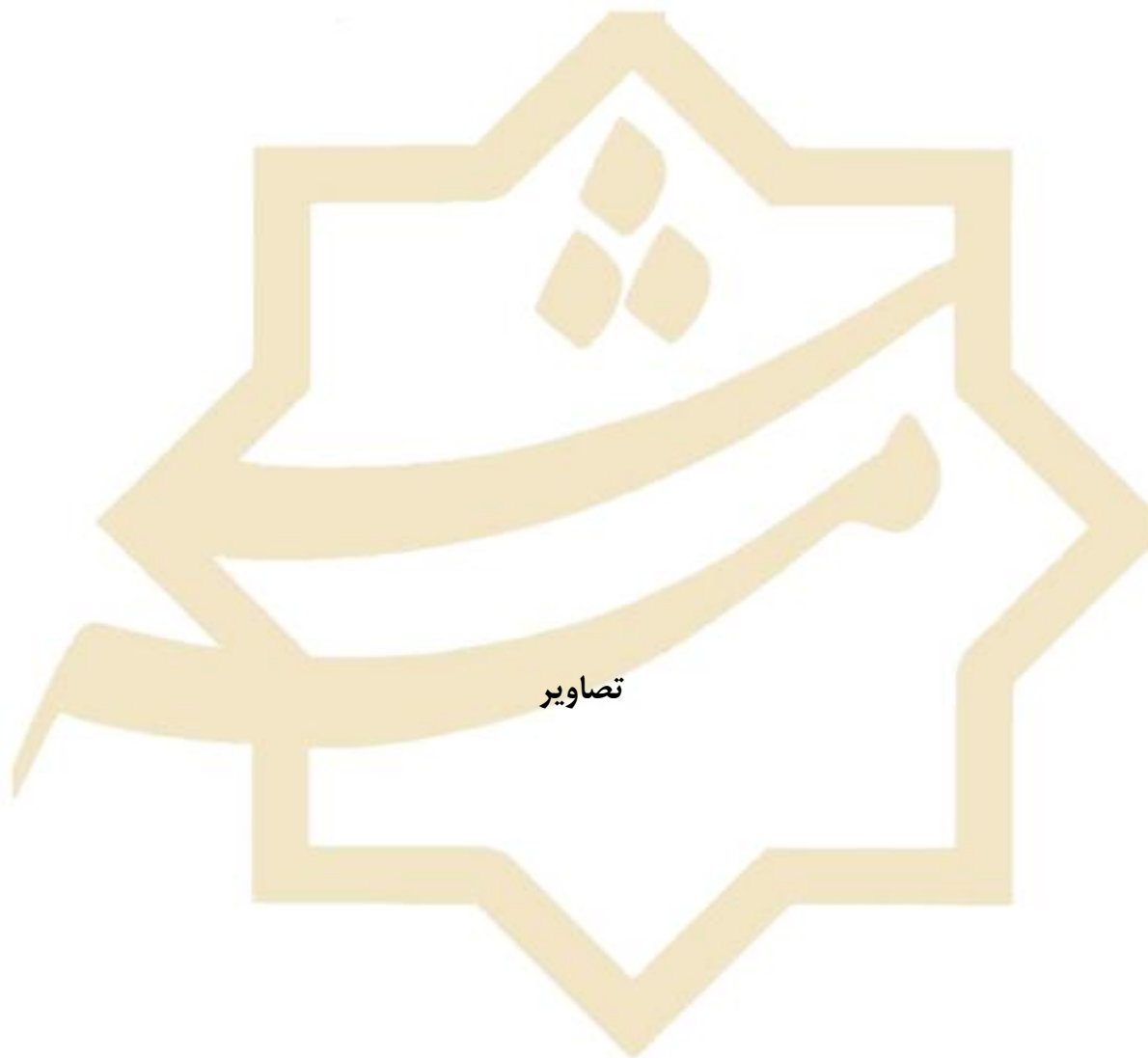
از آنجایی که تاکنون پژوهشی با این سبک در مورد ویژگیهای کتب چاپ شده در مطبعه سربی طوس صورت نگرفته است. تحقیق حاضر می تواند بسیار ارزشمند باشد. 25عنوان از کتب چاپ شده در این مطبعه در کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی و کتابخانه های ایران شناسایی گردید. اطلاعات جدیدی درباره هر یک از جنبه های کتابشناسی و نسخه شناسی مورد نظر پژوهش بدست آمد. بررسی ها نشان داد کتب چاپ شده در این مطبعه اغلب در زمینه مذهبی، تاریخ، شعر، پزشکی و ادبیات بوده است. همچنین این منابع همچنین از لحاظ هنری، تاریخی، علمی، فرهنگی و ... مفید می باشد.

منابع و مأخذ

الهی، حسین(1380). روزنامه و روزنامه‌نگاری در خراسان از شهریور ۱۳۲۰ تا مرداد ۱۳۳۲. مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد

دبیری، اکرم(1384). چاپ سنگی و دلایل رواج آن در ایران. فصلنامه کتاب، دوره 6، شماره 2(تابستان)، 59-66
صالحی، نصرالله. تاریخچه روزنامه نوبهار مشهد (از 9شوال 1328 تا 10ذیقعد 1332). تهران. فصلنامه پیام بهارستان ، سال دوم، شماره 8

فرجامی (1381). چاپ و چاپخانه در ایران ، دایره المعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران. جلد1، ص.

تصاویر

تصویر شماره 1: لباس التوی

ذکر خبر نا هذا في محفل من محافل اهل الارض
 وفيه جمع من شيعتنا ومحبينا الا ولدت عليهم الرحمة
 وحث بهم الملائكة واستغفرت لهم الى ان يقر فواقبال
 على عليه السلام اذ اوال الله فرنا وسعدنا وغازت
 شيعتنا و رب الكعبة فقال رسول الله صلى الله عليه وآله
 والذي بطني بالحق نبيا واحطفا لي بالرسالة نجسا ما
 ذكر خبر نا هذا في محفل من محافل اهل الارض
 وفيه جمع من شيعتنا وفيه مهوم الا وروح الله همه ولا
 مضموم الا وكشف الله عنه ولا طالب حاجة الا وقضى
 الله حاجته فقال علي عليه السلام اذ اوال الله فرنا وسعدنا
 وكذلك شيعتنا فازوا وسعدوا في الدنيا والاخرة
 الحمد لله اولا و آخرآ
 بار خدا يا استول و بى هم بحسين وحسن وهم موسى
 آنچه درين نامه نامي رقم زد فليكن نوافيل از كرم
 بوكه برار ديجنين نامه نام بر در شه خدمت من والسلام

مظفر الدين ساد

تر عهـ جا و يد مهديا علي حضرت
 قدر قدرت اقدس هما بولي شاهنشاه اسلام
 بناء السلطان بن السلطان بن السلطان ا فاجار
 خلد الله ملكه واحرمي بحار العرفلكه و اوان
 تولت و ايات شدگان حضرت مستطاب اجل
 اكرم الفهم اشرف آصف الدوله العليه العاليه
 حكمران مملكت خراسان و مسلمان دامت شوكنه
 در دارالطغناء طوس بس و افي وجهدكافي اقل
 السادن دعا كوي دولت فاهره مير

مرتضى ابن حاجي مير حميد
 الموسوي القرباغى

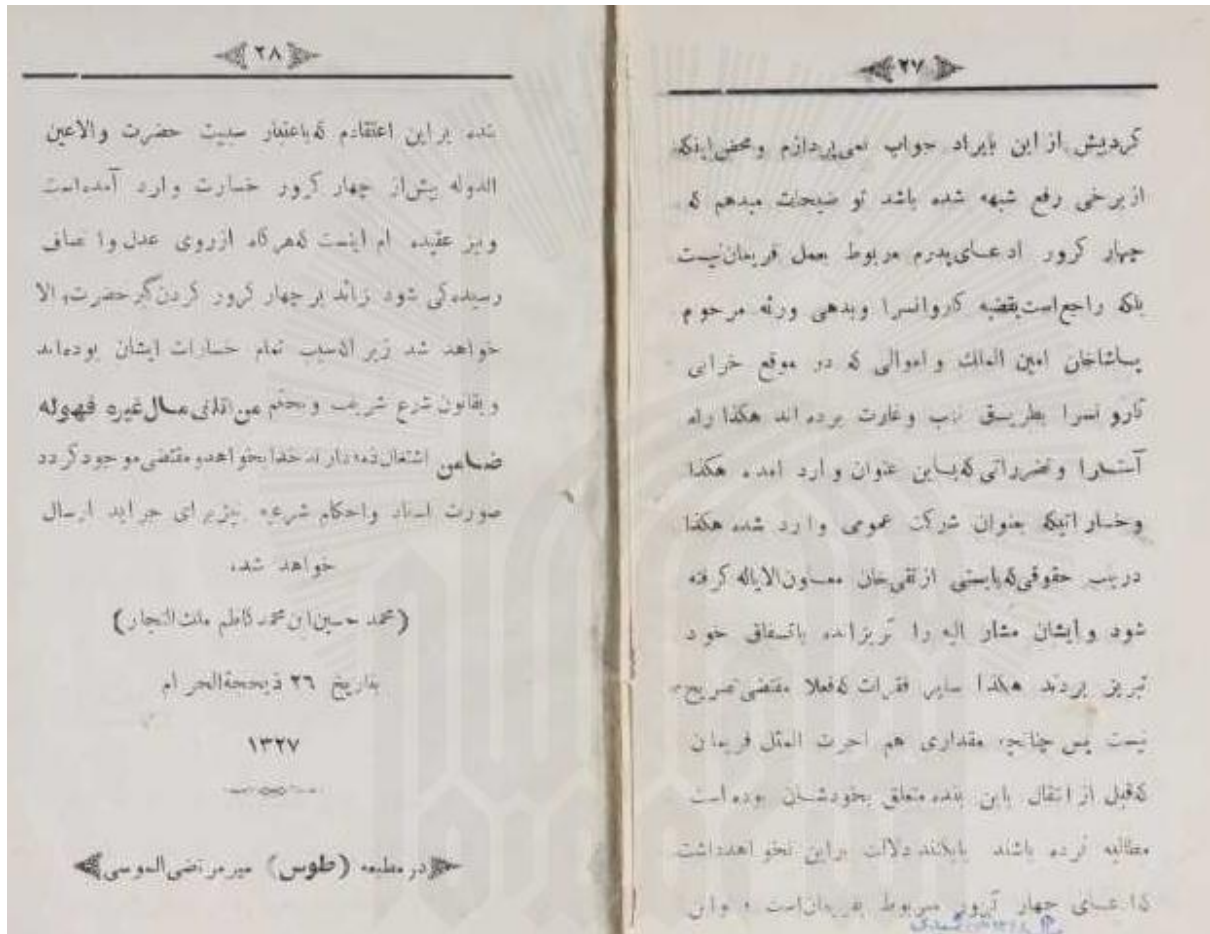
بسمت طبع
 در آمد

تاريخ ۲۵ شهر شوال المكرم سنه ۱۳۲۲

تصوير شماره 2: لباس التقوى

تصویر شماره 3: رساله دادخواهی

تصویر شماره 4: رساله دادخواهی

تصویر شماره ۵: خبر المقال

تصویر شماره 6: خیر المقال

تصویر شماره 7: افتخار عوالم شیعه

صفحه - غلط	صحت	صفحه - غلط	صحت	صفحه - غلط	صحت
۱۶۳	۱۶	بگرد	بگرد	۱۷۱	۱
۰	۱۷	نمود	آموده	۱۷۳	۱
۱۳۴	۱۰	شید	شید	۱۷۶	۱۷
۰	۰	نمود	نمود	۱۸۴	۱۶
۰	۳	افتاد	افتاده	۱۹۵	۱۰
۰	۱۴	آورد	می آورد	۲۱۵	۱۸
۱۵۱	۱۰	بست	بوست	۲۱۹	۱۷
۱۵۶	۱۳	کند	کن	۲۲۳	۵
۱۵۹	۳	تفت	میگفت	۲۲۴	۶
۱۶۱	۵	بب	بب		

(توضیح) نشانی که در صفحه ۲۳۴ ذکر شده است ممکن شده که طبع گردد

موسسه مطبوعاتی

در مؤسسه مطبوعاتی «بهر» رضوی (زیر طبع آستان)

(سنه ۱۳۳۱)

تصویر شماره ۸: افتخار عوالم شیعیه

تصویر شماره ۹: سرگذشت لمباجیا

(شارل) برادرش را بی اندازه دوست بداشت و خدمات بزرگی برای او و عفت فرنگ کرده و او را از زندان نجات داده مفاخرت میکرد و حالا چونکه رسید زن گرفته ولایت برقی از خلک فرانسه باو واگذار نمود و نت برو بازن بانجا و دیگر از زحمت کارگردن استراحت کنی .

سوال گناز واقعه این عقد مبارک گذشت (شارل مارتل) بمرض موت تفرق شده و بعد از چند روز دعوت حق را لبیک اجابت گشت و اطراف قبش او را با احترام زیادی دفن کردند خیر فوت او (بهیله براند) تهریید فوراً بولایت برادر آمده و در سر قبر دوستی که مدت بیست و پنجسال در میدانهای جنگ او همراه اوده اشست و شروع کرده بگریستن (لمباجیا) هم شاعر خود را در حزن و اندوهش از فوت این مرد بزرگ عظیم الشان هنراهن آرد .

بشاریخ ۱۹ و ۲۵ جمادی اولی ۱۳۳۳

تقریظ

پاینده این آفرینگر سرسر حوادث در سایه حسن حصینش سر تاوانی نهاده است و محکمترین یادگار که تسخیر جنوب و شمال دریایه دکن در گیش چون تسخیر شکستنی از روی توانائی استعفا از اساعفا داده است همانا آثار برات و با نگار برات است که تمام ادوار انقلابات حفظ استقرار خود را نموده و میباید چنانکه سبیل فرم شد محکم مارب را بر انداخت و هنوز اثرات اقلام آن تصور هویدا است و گندباد سارنه عاد و نشود را نبود نمود و در شجاعت از مقام آن دعوت استکنون پیداست .

پس مر صاحب قلمی که در مقام پیش قدمی خود را ساخته این میدان چنانچه آوی سعادت ابدی را برای اقای نام خود دریاید و این همان زندگانی جاوید است که بقون لغات هر کسی ترجمه آرا نموده است چنانکه خواجہ یارسی سروده .

« مرکز نبرد آنکه دلش زنده شد عشق » « کیت است بر جریده عالم عوام ما »

و تازی این گونه ترکیب سازی شده است

(نولا جریر و الفرزدق) (بکن) (لاکر جبیل من بنی مروان)

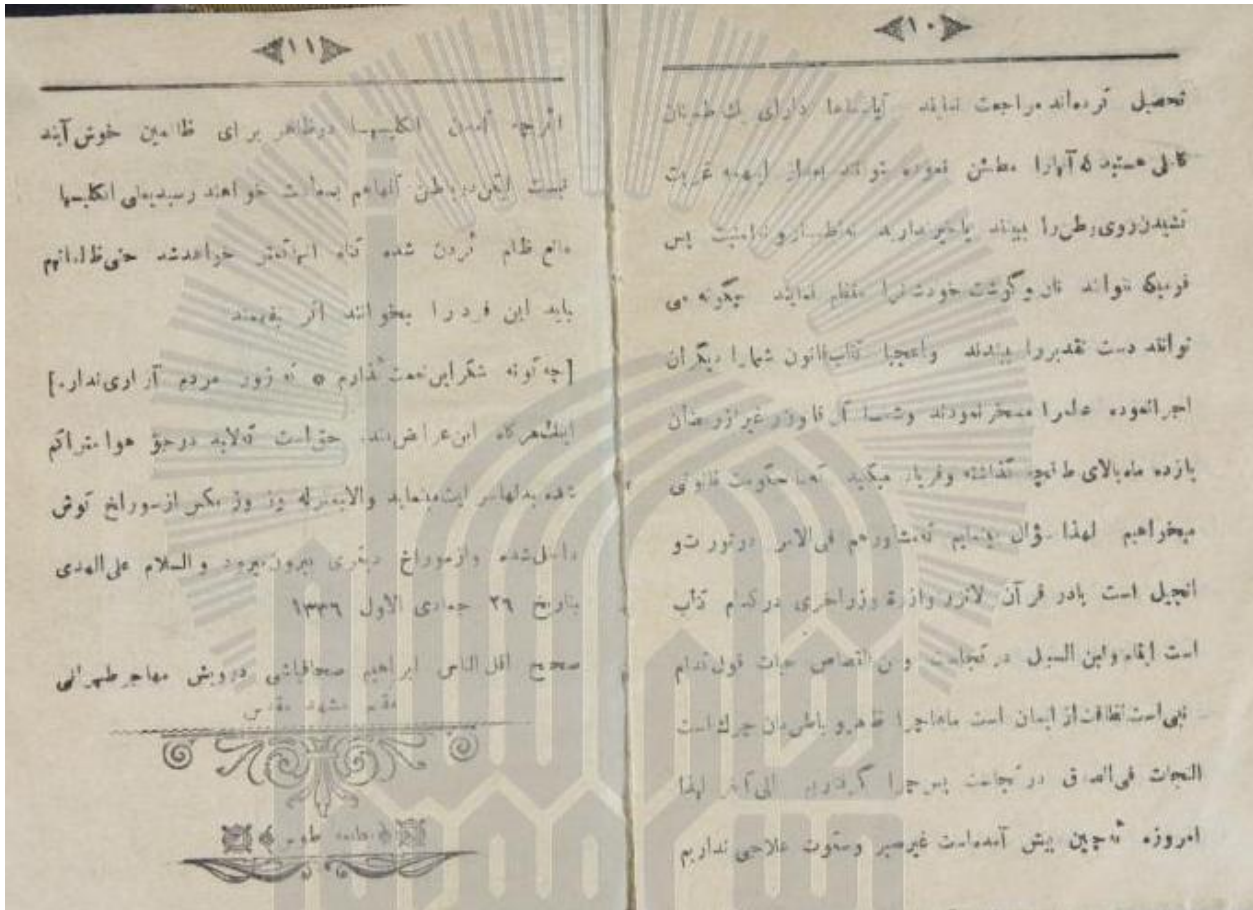
(و دیولک غسان غانو غیر ما) (قد فله حسان فی غسان)

و از جمله آن آثار بلاغت شعاری که مرعای تألیفات این دوره بر بهترین اشکال هندسیه انبانی و معانی آرا معمار سخن ساخته است .

تصویر شماره 10: سرگذشت لمباجیا

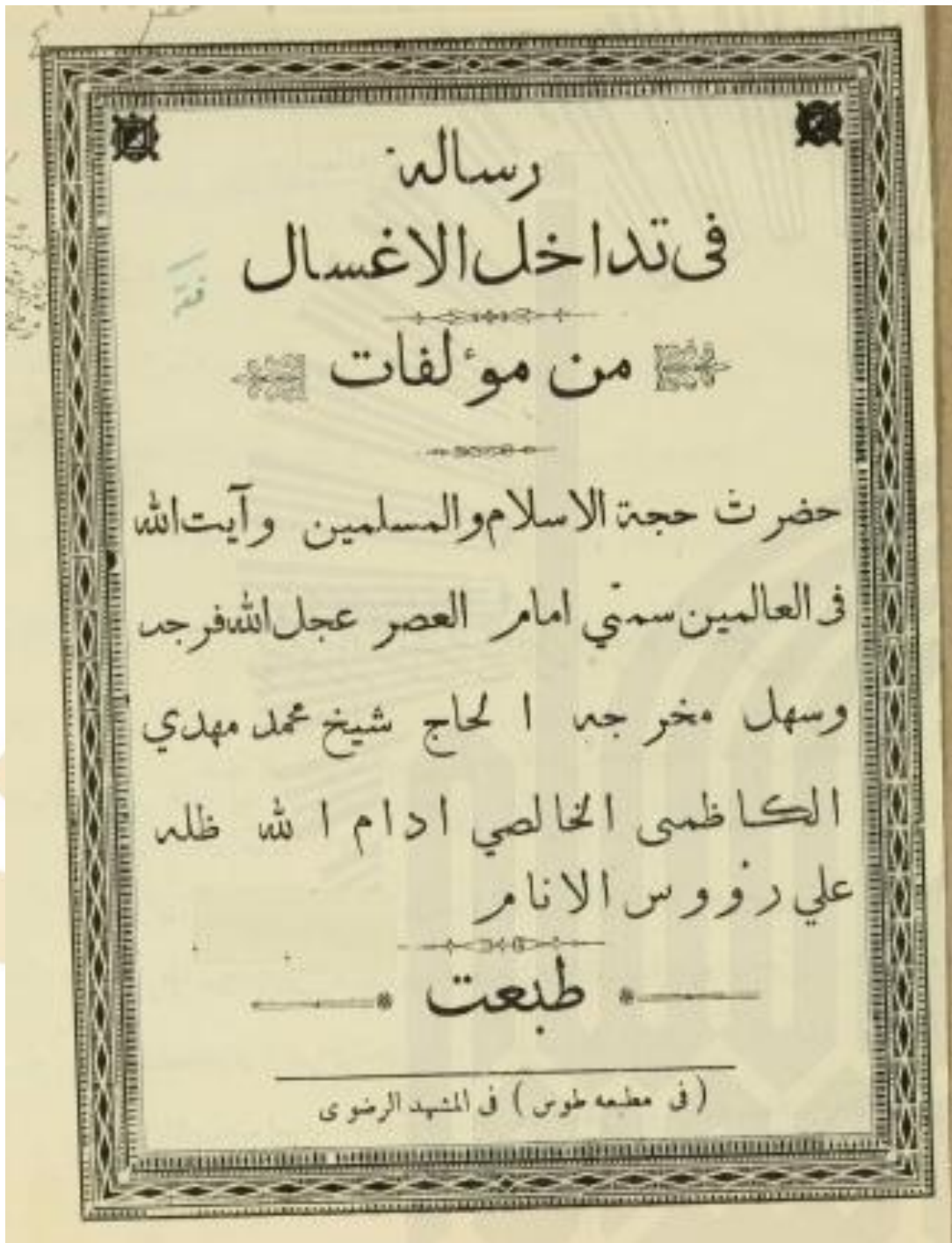
تصویر شماره 11: مو عظه

تصویر شماره 12: موعظه

تصویر شماره 13: نطق افتتاحیه دارالشفای

تصویر شماره 14: رساله فی تداخل الاغسال

تصویر شماره 15: رساله فی تداعل الأغسال

تصویر شماره ۱۶: جنگ عظیم چطور واقع شد

تصویر شماره 17: جنگ عظیم چطور واقع شد

۱۶۶

دائرة میزبانی آستانه مقدسه باشد تعیین تکلیف بدو می‌گردد
ملفوظ بقرار داد مخصوص است .

ماده ۲۷ مسائل مربوطه با امور آستانه مقدسه بتوسط وزارت

دو بار به عرض پیشگاه عظامی خواهد رسید و در وزارت دربار
اداره مخصوصی برای امور آستانه مقدسه تأسیس خواهد شد .

نظامنامه اساسی آستان قدس موشح بصدقه و امضاء

مبارک بندگان اعلی حضرت اقدس شاهنشاهی ارواحنا فداه

مطابق با اصلی است که در کتابخانه مبارکه ضبط

و برای اطلاع عموم طبع و منتشر می شود

۲۳ مرداد ۱۳۰۵

نیابت تولیت آستان قدس

محمد ولی اسدی

معلمه ملوس (میر مرتضی الموسی) مشهد مقدس

﴿ ۳ ﴾	﴿ ۲ ﴾
<p>۸ دائرة فراشخانه *</p> <p>۹ دائرة دریایی و گشت بانان *</p> <p>۱۰ کتابخانه و قرائت خانه *</p> <p>۱۱ دارالتفاه *</p> <p>۱۲ خزانه با تحویل خانه خاصه *</p> <p>۱۳ دائره معنسی و نقشه برداری و میزی و قتالی *</p> <p>۱۴ حفاظ و مؤظیف *</p> <p>۱۵ آبدار خانه و فهور خانه *</p> <p>۱۶ عمه شکوه *</p> <p>ماده ۳ وظایف نایب التولیه بشرح ذیل است :</p> <p>۱ مراقبت در حسن جریان و انتظامات امور آستانه مقدسه و نظارت در اینکه هر يك از مؤسسات آستانه مقدسه بوظائف خود عمل نمایند *</p> <p>۲ تهیه بودجه سالانه آستانه مقدسه *</p> <p>۳ تهیه لایحه تقریح بودجه *</p>	<p>ماده ۱ نظر بتولیت شرعیه سلطان عصر در آستان قدس رضوی کلیه امور آستانه مقدسه در تحت نظارت عالیہ شخص شخص اعلیحضرت همایون شاهنشاهی ارواحنا فداء و توسط نایب التولیه که از طرف قرین الشرف معین می گردد اداره می شود *</p> <p>ماده ۲ آستانه مقدسه به تقسیمات ذیل منقسم میشود :</p> <p>۱ اداره نیابت تولیت که عبارتست از نایب التولیه</p> <p>دارالانشاء، دائره سجلات *</p> <p>۲ نظارت کل موقوفات *</p> <p>۳ اداره محاسبات *</p> <p>۴ اداره وسول و ایصال *</p> <p>۵ اداره ملزومات *</p> <p>۶ کلید دار و خدمتگذاران سریع مطهر *</p> <p>۷ اداره خدام *</p>

تصویر شماره ۱۹: نظامنامه اساسی آستان قدس